

"อาณาจักรเกลือสินเธาว์"

๒,๕๐๐ ปี ที่ทุ่งกุลา-อีสาน

เกลืออีสาน มีชื่อเฉพาะเจาะจงโดยยืมคำบาลีมาใช้เรียกให้มีความหมายว่า ลินเธาว์ หมายถึงเกลือได้จากแผ่นดินที่มีโดมเกลือ น้ำเค็มอยู่ใต้ดิน คือเอาดินที่มีรสเค็มเรียก ชี้ทา มาต้มให้ขอดแห้งจนตกผลึกเหลือเป็นเกล็ดเรียกกเกลือ ลินเธาว์ (ต่างจากเกลือที่ได้จากน้ำเค็มในทะเลเรียก เกลือสมุทร หรือ เกลือทะเล)

แต่คำ "ลินเธาว์" มีรากจากภาษาบาลีว่า ลินธว หมายถึง เกิดแต่แคว้นลินธวะ หรือม้าลินธพ ซึ่งไม่เกี่ยวกับเกลือหรือรสเค็ม แสดงว่าไม่ใช่คำดั้งเดิมที่เรียกเกลือชนิดนี้ หากยืมคำที่พ้องเสียงมาใช้เรียกในภายหลัง

มีคำเค็มที่ควรใช้เรียกเกลืออย่างนี้มาก่อนหลายคำ เช่น ลินเทา เป็นคำของช่างเขียน หมายถึงเส้นแบ่งเรื่องราวออกเป็นตอนๆ ในจิตรกรรมฝาผนัง นิยมเขียนเป็นเส้นพันปลา ชี้เทา อุจจาระของเด็กแรกเกิด ชี้ทา คราบเกลือผุดแห่งเกรอะตามหน้าผิวดิน บางทีก็เรียก ชี้กระทา และ ชี้กระทาเกลือ

น่าสงสัยและน่าเชื่อว่าชื่อเรียกเกลืออีสานจะมีที่มาจากคำเดิมว่า ชี้ทา-ชี้เทา แต่ฟังไม่สุภาพ ไม่ไพเราะเสนาะหู เลยยืมคำพ้องว่า ลินเทา มาแปลงเป็นบาลีว่า ลินเธาว์ ให้ดูดีขึ้นใช้เรียกมาจนถึงทุกวันนี้

อีสานมีเกลืออยู่ใต้ดินจำนวนมาก บรรดาผู้คนที่อยู่ในอีสานมาแต่ต้นน้ำจะรู้เรื่องการมีเกลือเป็นอย่างดี เพราะเกลือเป็นสิ่งจำเป็นแก่ชีวิตทั้งในแง่ เป็นส่วนผสมอาหาร เป็นยารักษาโรค และ ใช้เก็บอาหาร หรือ หมักดองอาหาร เก็บไว้นานๆ และเพื่อประโยชน์อื่นๆ อีกมาก

คนยุคดั้งเดิมดึกดำบรรพ์ ราว ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว คงรู้วิธีที่จะทำเกลือหรือสกัดเอาเกลือจากแหล่งเกลือในท้องถิ่นเป็นอย่างดี และน่าจะมีการแลกเปลี่ยนกันเองระหว่างท้องถิ่นต่างๆ ภายในภูมิภาคแล้ว แต่การผลิตเป็นจำนวนมากจนถึงขั้นเป็นอุตสาหกรรม คงเกิดขึ้นเมื่อราว ๒,๐๐๐ กว่าปีลงมา อันเป็นระยะเวลาที่การค้าระยะไกลมีการขยายเครือข่ายกว้างขวางกว่าแต่เดิม เกิดชุมชนใหม่ๆ ในภูมิภาคต่างๆ มากมาย ทำให้ความต้องการเกลือสูงขึ้น จึงได้มีผู้คนในภาคอีสาน โดยเฉพาะในแอ่งโคราชหันมาประกอบอาชีพทำเกลือกันตามแอ่งเกลือในที่ต่างๆ

การทำเกลือทำให้เกิดกลุ่มคนที่มืออาชีพหรือหน้าที่เฉพาะอย่างขึ้น อย่างน้อยหลักฐานที่เห็นตามแหล่งเกลือโบราณต่างๆ มีบุคคล ๒ กลุ่มร่วมงานอยู่ คือ กลุ่มต้มเกลือทำเกลือ กับ กลุ่มทำภาชนะดินเผา ใช้ต้มเกลือและบรรจุเกลือ ซึ่งย่อมมีประเภทต่างๆ ที่แบ่งออกเป็นขนาดและน้ำหนัก เพื่อสะดวกในการแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายตามมาตรา ซึ่ง ดวง นอกจากนี้ ยังมี กลุ่มจัดหาเชื้อเพลิง เพราะการต้มเกลือ จะ ต้องมีเชื้อเพลิง แล้วจึงมาถึงกลุ่มขายเกลือ นำเกลือไปขายหรือไปแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนหรือซื้อขายตามมาตรา ซึ่ง ดวง นอกจากนี้ ยังมี กลุ่มจัดหาเชื้อเพลิง เพราะการต้มเกลือ จะ ต้องมีเชื้อเพลิง แล้วจึงมาถึงกลุ่มขายเกลือ นำเกลือไปขายหรือไปแลกเปลี่ยน

อาจารย์ ศรีศักร วัลลิโกดม อธิบายการผลิตเกลือของคนอีสานโบราณ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว มีลักษณะเป็น อุตสาหกรรมผลิตเกลือ ว่า

"การผลิตแต่สมัยโบราณในแต่ละแห่งมีจำนวนมากว่าในปัจจุบัน จนทำให้บริเวณแหล่งที่ผลิตเกลือเกิดเป็นชุมชนของคนที่มีอาชีพทำเกลือขึ้น

จริงอยู่ที่การทำเกลือทำกันในฤดูแล้ง ๓-๔ เดือนต่อปี แต่ว่าการทำภาชนะดินเผาประเภทต่างๆ ที่ใช้ในการต้มเกลือและใส่เกลือนั้นนับเนื่องในกระบวนการผลิตเกลือ อาจทำต่อเนื่องในฤดูที่ว่างจากการทำเกลือได้

ยิ่งกว่านั้น ชุมชนเหล่านี้จะยังเก็บกักเกลือไว้ขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้าในฤดูที่ว่างจากการทำเกลืออีกด้วย การที่มีชุมชนอยู่นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าการซื้อขายแลกเปลี่ยนตลอดปี"

รอบๆ ทุ่งกุลาร้องไห้ เป็นแหล่งผลิตเกลือสินเธาว์หรือ "อาณาจักรเกลือ" มาแต่โบราณกาลยุคสุวรรณภูมิราว ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว พบเศษภาชนะดินเผาหลากหลายขนาดและชนิดอยู่รอบๆ ทุ่งกุลาซึ่งมีชุมชนหนาแน่นและเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เหล็ก รวมทั้งแหล่ง คน ที่เติบโตก้าวหน้าทางเทคโนโลยีขึ้นเป็นบ้านเมืองและรัฐ คือ พิมาย (นครราชสีมา) กับพนมรุ้ง (บุรีรัมย์) และรัฐอื่นที่อยู่ใกล้เคียงในยุคต่อมา

เกลือ เป็นทั้งอาหารในชีวิตประจำวันตั้งแต่ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้วจนถึงปัจจุบัน แล้วยังเป็นสินค้ากับพลังงาน เพิ่มความร้อนใช้คลังเหล็ก จนสังคมก้าวหน้าขึ้นเป็นรัฐขนาดใหญ่

(จากคอลัมน์ "อ่านแผ่นดินท้องถิ่นเรา" จากนสพ.มติชน)